

ISU BEKALAN AIR DOMESTIK: ANTARA KEJAYAAN DAN KEKALAHAN PADA PRU14 DI NEGERI KEDAH

Mohd Firdaus Abdullah*

Arba'iyah Mohd Noor

*Jabatan Sejarah, Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya

Abstrak

Isu dan masalah bekalan air domestik pada Pilihan Raya Umum Ke-14 (PRU14) di negeri Kedah mempunyai kepentingan tersendiri kepada setiap parti politik yang bertanding pada PRU14 di negeri berkenaan. Ini kerana isu yang dinyatakan dilihat telah mengganggu kehidupan penduduk Kedah sejak sekian lama. Malah isu berkenaan dilihat menjadi antara manifesto utama oleh setiap parti politik yang bertanding di Kedah sehingga membawa kepada kekalahan Barisan Nasional (BN) di Kedah pada PRU14. Maka, makalah ini akan menonjolkan pengaruh isu dan masalah bekalan air di Kedah kepada setiap parti politik yang bertanding pada PRU14. Penyelidikan ini akan menganalisis isu dan masalah bekalan air di Kedah sehingga PRU14. Seterusnya mengenalpasti tindakan penyelesaian yang dilakukan oleh Kerajaan Kedah dalam menyelesaikan masalah bekalan air sehingga PRU14. Kemudian akan menilai tawaran manifesto yang dijanjikan oleh setiap parti politik yang bertanding sama ada mempengaruhi atau sebaliknya melalui keputusan PRU14 di Kedah. Penyelidikan ini bermula selepas PRU13 kerana pelbagai isu dan masalah bekalan air yang terkini telah dilaporkan berlaku di seluruh negeri Kedah. Penyelidikan ini berakhir selepas keputusan PRU14 diumumkan kerana reaksi dan pilihan penduduk dapat diketahui terutamanya di lokasi yang mempunyai masalah bekalan air yang serius melalui kemenangan Pakatan Harapan (PH) di Kedah. Penyelidikan ini menggunakan bahan dan data dari Arkib Negara Malaysia Cawangan Kedah / Perlis, Perpustakaan Awam Negeri Kedah,

---

* Penulis untuk dihubungi:

mohdfirdausabdullah@ymail.com

eISSN 2636-9257 ©Pusat Dialog Peradaban

Syarikat Air Darul Aman (SADA), Perpustakaan Utama Universiti Malaya, Akademik Jurnal dan temuramah bersama responden yang berkaitan. Hasil penyelidikan ini mendapati, isu dan masalah bekalan air dilihat menjadi antara faktor utama kekalahan BN dan kemenangan kepada PH pada PRU14 di Kedah.

Kata kunci: *Bekalan Air, Domestik, Kedah, PRU14, Pembangunan*

Abstract

The issues and problems of domestic water supply in the 14th Malaysia General Election (GE2018) in the state of Kedah have their own interest to each party in the GE2018 for the state. This is because it has disturbed the live of residents for a long time in the state. In fact, the issue was seen as one of the major manifesto of every political party that competed in Kedah and be a factor of the defeat of BN in Kedah on the GE2018. Therefore, this paper will highlight the influence of issues and problems of water supply in Kedah in PRU14 to political parties competing in the GE2018. This research will analyze issues and problems in Kedah until GE2018. Furthermore, identifying the action taken by the Kedah Government in solving the problem of water supply until GE2018. Then the action taken by the Kedah Government in solving the problem of water supply until GE2018. And last, will evaluate the manifesto offer by each political party that competes whether it affects or otherwise through the result of the GE2018 in Kedah. This research started after GE2013 as most of the current issues and water supply issues were reported throughout the state of Kedah. This research ends after the result of the GE2018 announced because the reaction and choice of the citizen can be known especially in locations with serious water supply problems through the Pakatan Harapan (PH) victory in Kedah. This research employed materials and data from National Archives of Kedah/Perlis Branch, Kedah Public Library, University of Malaya Library, Kedah Water Company (SADA), academic journals and interviews with related respondents. Research has found the issues and water supply is seen to be among the major factors in the defeat of BN in Kedah and victory of PH on GE2018 in Kedah

Keywords: *Water Supply, Domestic, Kedah, GE2018, Development*

Pengenalan

Pilihan Raya Umum Ke-14 (PRU14) yang diadakan pada 9 Mei 2018 dilihat telah membawa perubahan yang besar terhadap landskap politik negara. PRU14 telah menyaksikan Pakatan Harapan (PH) telah berjaya membentuk Kerajaan Persekutuan yang baru apabila memenangi 121 kerusi parlimen berbanding Barisan Nasional (BN) yang hanya memenangi 79 kerusi parlimen, Parti Islam Se-Malaysia (PAS) sebanyak 18 kerusi parlimen, Parti Solidariti Tanah Airku sebanyak satu kerusi parlimen, dan Bebas sebanyak tiga kerusi parlimen (Berita Harian, 2018). Kemaraan PH dilihat tidak hanya berjaya membentuk Kerajaan Persekutuan semata-mata, malah telah berjaya menguasai beberapa negeri. Antaranya negeri Melaka, Negeri Sembilan, Johor, Kedah dan lain-lain lagi. Bagi negeri Kedah, PH dilihat berjaya membentuk kerajaan negeri apabila memenangi 18 kerusi Dewan Undangan Negeri (DUN) berbanding PAS yang memenangi 15 kerusi DUN dan BN sebanyak 3 kerusi DUN. Keputusan PRU14 di negeri Kedah dilihat sebagai gambaran jelas peralihan majoriti sokongan penduduk kepada PH ekoran beberapa isu dan masalah yang timbul berjaya mempengaruhi keputusan rakyat dan dizahirkan melalui keputusan PRU14 di Kedah yang berpihak kepada PH (Utusan Malaysia, 2018a).

Antara kerusi parlimen yang mendapat perhatian nasional di Kedah ialah P4 Langkawi apabila Tun Dr. Mahathir telah berjaya memenangi kerusi parlimen tersebut dengan 18, 954 undi menewaskan calon BN, Dato' Ir Nawawi Bin Ahmad sebanyak 10, 061 undi dan calon PAS, Zubir Bin Ahmad sebanyak 5,512 undi (SPR, 2018). Manakala, kerusi DUN yang mendapat perhatian penduduk Kedah sendiri ialah N12 Suka Menanti (Bakar Bata) apabila calon PH, Zamri Yusuf berjaya memenangi kerusi DUN tersebut dengan 13, 301 undi, menewaskan mantan Menteri Besar Kedah, Datuk Seri Ahmad Bashah Md. Hanipah dari BN yang menerima undi sebanyak 7, 050 dan calon PAS, Mohd. Sabri Omar sebanyak 4, 580 undi. Melalui episod kekalahan tersebut telah menunjukkan penduduk Kedah menginginkan perubahan dalam landskap politik di negeri berkenaan ekoran BN tidak lagi berjaya

mempengaruhi pendapat awam dan seterusnya menyakinkan pengundi untuk menyokong isu-isu yang diperjuangkan oleh mereka sebelum itu (Rahim, 2010).

Isu seperti 1MDB, FELDA, kos sara hidup yang semakin meningkat, pengenalan cukai barang dan perkhidmatan (GST), isu pemecatan Dato' Seri Mukhriz Mahathir sebagai Menteri Besar Kedah dan lain-lain lagi dikatakan merupakan faktor utama kekalahan BN di Kedah dalam PRU14. Dakwaan ini turut disokong oleh penganalisis politik terkenal di Malaysia, Dr. Mohd Azizuddin Mohd Sani dalam temu bual bersama Berita Harian pada 11 Mei 2018 yang menyatakan isu dan masalah berkenaan telah membawa kepada kemenangan PH di negeri Kedah, Perak, Johor dan Selangor. Walaupun, media nasional negara dan penganalisis politik tempatan telah melihat faktor kekalahan BN di Kedah melalui faktor yang dinyatakan. Namun, isu dan masalah utiliti seperti bekalan air domestik dilihat menjadi faktor utama penduduk Kedah beralih sokongan kepada PH dan PAS. Permasalahan bekalan air dilihat sebagai isu sepanjang zaman dan sangat menyusahkan penduduk kerana bekalan air merupakan keperluan dalam hidup serta digunakan dalam pelbagai prospek kehidupan. Majoriti penduduk di Kedah menganggap BN Kedah tidak berjaya menyelesaikan masalah bekalan air sedangkan peluang yang diberi adalah terlalu lama walaupun seketika Kedah beralih kepimpinan kepada PAS pada PRU12 pada tahun 2008. Sememangnya, faktor ini dikuatkan lagi apabila BN, PAS dan PH dilihat bersepakat apabila menjadikan isu dan masalah bekalan air sebagai janji serta manifesto mereka pada PRU14 di Kedah.

Umumnya, air merupakan keperluan hidup kepada manusia dan hidupan lain di dunia. Air dilihat digunakan dalam pelbagai aspek kehidupan misalnya dalam aspek pertanian, industri, perikanan, kegunaan domestik dan lain-lain lagi. Sejak dari zaman dahulu lagi, bekalan air boleh dibahagikan kepada dua bahagian iaitu bekalan air domestik dan bekalan air bukan domestik. Merujuk kepada Seksyen 18, Bekalan Air, Enakmen No. 130, bekalan air bagi kegunaan domestik dapat diertikan sebagai “bekalan air penggunaan di rumah, tidak termasuk bekalan air bagi kerbau, lembu yang disimpan untuk dijual, disewa atau penghasilan daripada susu atau bagi mencuci kereta yang disimpan untuk dijual atau disewa dengan tidak termasuk bagi pekerjaan, pembuatan atau perniagaan atau

pemancar, tempat berenang atau bagi menyiramkan tanah atau bagi maksud perhiasan atau bagi maksud tali air (P.S.U. (KEDAH). 383-1376). Secara lebih jelas, bekalan air domestik dilihat sebagai bekalan air yang digunakan dalam kawasan kediaman penduduk manakala bekalan air bukan domestik ialah bekalan air yang digunakan untuk tujuan selain domestik misalnya untuk pertanian, perternakan, kegunaan awam, perdagangan dan lain-lain lagi (Nik Abllah, 1990). Bekalan air domestik dilihat disesuaikan dengan persekitaran, geografi dan kaedah pengurusan yang bagus bagi memperoleh bekalan air yang baik untuk kehidupan manusia.

Isu dan masalah bekalan air di Kedah dilihat bukannya satu permasalahan sosial yang baharu, malah masalah bekalan air sentiasa berlaku di Kedah sehingga dijadikan isu sensasi di PRU14. Banyak lokasi di Kedah misalnya Pokok Sena, Alor Setar, Padang Terap, Kuala Kedah dan lain-lain dilaporkan mengalami masalah kekurangan bekalan air dan masalah ini tidak mendapat liputan yang meluas oleh media nasional di negara kita. Sebaliknya mereka dilihat lebih memfokuskan kepada permasalahan bekalan air di negeri lain, contohnya di negeri Selangor ekoran manipulasi BN terhadap media nasional di Malaysia dan Selangor merupakan negeri yang dikuasai oleh parti pembangkang pada ketika itu. Di sesetengah kawasan di negeri ini, para penduduk kembali bergantung kepada bekalan air semulajadi misalnya melalui telaga, mata air, air dari kawasan bukit dan lain-lain lagi yang berdekatan dengan kediaman mereka.

Melalui kenyataan yang diberikan, penyelidikan ini bertujuan untuk menonjolkan pengaruh isu dan masalah bekalan air di Kedah kepada setiap parti politik yang bertanding pada PRU14. Lanjutan daripada itu, ianya akan memberi pandangan baharu berkaitan isu dan masalah bekalan air yang dilihat menjadi antara faktor utama kemenangan dan kekalahan kepada parti politik yang bertanding di PRU14 di Kedah. Sekaligus mengangkat kepentingan isu berkenaan kepada setiap parti politik yang bertanding pada PRU14 di Kedah. Penyelidikan ini telah menyediakan persoalan kajian dan objektif kajian yang dijadikan sebagai garis panduan menjawab penyata masalah yang dinyatakan pada bahagian pengenalan. Penyelidikan ini telah menyediakan empat persoalan kajian misalnya bagaimanakah situasi dan masalah bekalan air di Kedah

sehingga PRU14?; Apakah tindakah yang dilakukan oleh kerajaan negeri dalam menyelesaikan masalah bekalan air di Kedah sehingga PRU14?; Parti politik manakah yang bertanding pada PRU14 di Kedah?; dan adakah tawaran manifesto yang dijanjikan oleh parti politik yang bertanding pada PRU14 di Kedah mempengaruhi atau sebaliknya keputusan PRU14 di Kedah.

Sebanyak tiga objektif kajian telah dikemukakan dalam penyelidikan misalnya akan menganalisis isu dan masalah bekalan air di Kedah sehingga PRU14. Seterusnya mengenal pasti tindakan penyelesaian yang dilakukan oleh Kerajaan Kedah dalam menyelesaikan masalah bekalan air sehingga PRU14. Kemudian akan menilai tawaran manifesto yang dijanjikan oleh setiap parti politik yang bertanding sama ada mempengaruhi atau sebaliknya melalui keputusan PRU14 di Kedah. Penyelidikan ini adalah bersifat isu politik semasa dan menggunakan kaedah kualitatif seperti penyelidikan yang lain. Sumber primer dan sekunder yang digunakan dalam penyelidikan ini terdiri daripada akhbar nasional negara, senarai manifesto parti politik, akademik jurnal, akses web yang berkaitan dengan penyelidikan dan lain-lain lagi. Kebanyakan sumber yang diperoleh adalah dari Arkib Negara Malaysia Cawangan Kedah/Perlis, Perpustakaan Awam Negeri Kedah, Syarikat Air Darul Aman (SADA), Perpustakaan Utama Universiti Malaya dan lain-lain lagi. Penyelidikan ini mempunyai kepentingan yang tersendiri kerana pengaruh isu dan masalah bekalan air pada PRU14 di Kedah dilihat tidak mendapat kupasan yang hebat oleh penganalisis politik dan media nasional negara sebelum serta selepas tamatnya PRU14. Melalui penyelidikan ini akan memberi pandangan baharu mengenai isu kekalahan dan kemenangan parti politik yang bertanding pada PRU14 di Kedah serta menambahbaik kepada penulisan berkaitan PRU14 di Kedah selepas ini.

Sepintas Lalu Isu dan Masalah Bekalan Air di Kedah Sehingga PRU13.

Isu dan masalah bekalan air di negeri Kedah dilihat merupakan isu sepanjang zaman dan tidak mempunyai penyelesaian sehingga kini. Setiap masalah dan isu bekalan air yang berlaku dilihat mewakili

peradaban dan perkembangan bekalan air di Kedah. Malah, kerajaan negeri sentiasa berada dalam tekanan yang tinggi dalam menguruskan perkhidmatan bekalan air di negeri Kedah dari dahulu sehingga kini. Misalnya selepas kemerdekaan Persekutuan Tanah Melayu, negeri Kedah dilihat mengalami masalah bekalan air yang serius ekoran kekurangan fasiliti dan infrastruktur bekalan air di seluruh negeri pada ketika itu. Para penduduk sangat bergantung terhadap perolehan bekalan air secara semulajadi seperti daripada sungai, telaga, mata air, terusan dan lain-lain lagi. Malah pada tahun 1963, telah dilaporkan bahawa penduduk di Kubang Pasu masih lagi bergantung terhadap sumber air dari telaga berdekatan dengan kediaman mereka (Penyata Perjalanan Dewan Negeri Kedah, 1963). Penduduk yang tinggal berhampiran dengan Terusan Wan Mat Saman pula dilihat mempunyai kelebihan memperoleh bekalan air daripada sumber berkenaan walaupun pembinaan terusan adalah bertujuan untuk pengairan tanaman padi di negeri Kedah (P.S.U. (KEDAH). 782/83).

Kebergantungan penduduk terhadap sumber bekalan air secara semula jadi berlaku ekoran daripada kekurangan kemudahan bekalan air di negeri Kedah. Malah ramai penduduk terdedah kepada pelbagai penyakit yang berpunca daripada sumber bekalan air tercemar seperti *Cholera* dan *Dysentery* (P.S.U. (KEDAH). 782/83). Sebenarnya, isu dan masalah bekalan air di Kedah dilihat telah dijadikan sebagai manifesto oleh calon pilihan raya pada PRU2 1964 di Kedah. Misalnya, calon kerusi DUN Pendang Syed Ibrahim Bin Syed Kechik dari United Malay National Organisation (UMNO) telah berjanji akan memastikan kawasan berkenaan menerima pembangunan bekalan air sekiranya memilih beliau sebagai wakil rakyat (Penyata Pilihanraya Umum Dewan Rakyat & Dewan Undangan Negeri Kedah, 1983). Begitu juga dengan calon kerusi DUN Jitra, Haji Omar Haji Salleh juga dari UMNO telah berjanji akan memastikan sepanjang jalan utama di Jitra dibina paip air umum untuk kegunaan penduduk di sana (Penyata Perjalanan Dewan Negeri Kedah, 1963). Kemenangan Parti Perikatan pada PRU2 di Kedah menyaksikan parti berkenaan telah membentuk kerajaan negeri dan pelbagai rancangan bekalan air telah dilaksana selepas itu. Misalnya pembinaan pili air umum di setiap lokasi utama di Kedah, Rancangan Sewa dan Beli Bekalan Air, Rancangan

Bekalan Air Alor Setar Peringkat II, penggubalan undang-undang bekalan air dan lain-lain lagi (Abdullah & Mohd Noor, 2018). Walaupun rancangan bekalan yang dilaksana pada ketika itu bersifat sederhana, namun ianya dilihat tetap memberi perubahan dan mendidik penduduk terhadap kepentingan penggunaan bekalan air bersih dalam keperluan domestik mereka setiap hari.

Perkembangan kemudahan bekalan air di negeri Kedah sekitar tahun 1970 sehingga tahun 1980 dilihat turut dilanda pelbagai isu dan masalah bekalan air yang serius apabila banyak kawasan luar bandar di Kedah masih belum menerima pembangunan bekalan air moden sejak sekian lama. Ini kerana fokus Kerajaan Kedah pada ketika ini adalah untuk membangunkan sektor pertanian seperti tanaman padi, getah, kelapa sawit dan lain-lain lagi di seluruh negeri Kedah. Lanjutan daripada itu, Lembaga Kemajuan Pertanian Muda (MADA) telah ditubuhkan pada tahun 1972 dan membantu negeri Kedah dan Perlis meningkatkan hasil tanaman padi serta menyelia sistem pergairan dengan lebih tersusun serta efisien (Abdullah & Mohd Noor, 2018; Ismail, 1966). Melalui situasi yang dinyatakan, Kerajaan Kedah tidak dapat memberi fokus sepenuhnya terhadap pembangunan bekalan air sehingga berlakunya pelbagai isu dan masalah kekurangan bekalan air dalam tempoh yang dinyatakan. Selain itu, isu dan masalah bekalan air yang berlaku dalam tempoh ini disebabkan penambahan penduduk di beberapa lokasi utama di Kedah. Bandar Alor Setar misalnya telah mencatatkan jumlah penduduk sebanyak 302, 305 orang penduduk, pertambahan sebanyak 36.2 % dari tahun 1957. Manakala di Kulim turut mencatat pertambahan jumlah penduduk sebanyak 88, 421 orang penduduk, pertambahan sebanyak 22.06 % juga dari tahun 1957 (Mahmud, 1981).

Disebabkan itu, pelbagai masalah dan isu bekalan air telah dilaporkan di seluruh Kedah seperti di Kuala Kedah pada tahun 1975, penduduk masih lagi bergantung dengan bekalan air daripada telaga di kampung mereka. Malah ada laporan menyatakan penduduk di Baling langsung tidak menerima akses bekalan air moden dan tidak pernah melihat paip air yang terdapat di kawasan lain di Kedah. Wabak penyakit seperti puru, sakit mata dan *Cholera* telah dilaporkan berlaku di Baling ekoran penggunaan sumber air tercemar dalam kalangan penduduk (Penyata Perjalanan Dewan Negeri Kedah, 1975). Kerajaan Kedah dilihat telah bertindak segera

apabila telah melaksana beberapa rancangan bekalan air di seluruh negeri Kedah seperti Rancangan Bekalan Air Baling pada tahun 1978, Rancangan Bekalan Air Alor Setar Peringkat IV pada tahun 1980, projek bantuan air di musim kemarau dan lain-lain lagi supaya masalah dan isu yang timbul dapat diselesaikan dengan sebaik mungkin. Secara keseluruhannya, kemudahan bekalan air di Kedah dalam tempoh yang dinyatakan masih berada pada tahap yang tidak memuaskan ekoran tindakan Kerajaan Kedah menyahut seruan Kerajaan Persekutuan melalui agensi di bawah Kementerian Pembangunan Usahawan dan Koperasi (MECD) serta Kementerian Pertanian dan Industri Asas Tani (MoA) dalam melaksana program-program ke arah melahirkan para usahawan serta meningkatkan hasil pertanian secara serius di negeri masing-masing (Mohd Shariff, Mohd Noor, Samsudin & Samsuri, 2008). Kerajaan Kedah juga berhadapan tekanan yang tinggi bagi meningkatkan hasil negeri dan memberi implikasi yang besar terhadap kemudahan bekalan air di Kedah dalam tempoh yang dinyatakan.

Dari tahun 1980 sehingga tahun 1990, Kerajaan Kedah dilihat telah melaksana pelbagai rancangan bekalan air misalnya Rancangan Bekalan Air Alor Setar IV, Rancangan Bekalan Air Pulau Langkawi I, Empangan Ahning I, Projek Bekalan Air Kedah Tengah/Selatan dan lain-lain lagi (Penjadualan Semula Pinjaman Sektor Bekalan Air, 2017). Kerajaan Kedah berhadapan dengan masalah kewangan yang serius apabila rancangan bekalan air yang dinyatakan adalah dilaksana dengan serentak dan menelan perbelanjaan yang sangat tinggi. Kerajaan Kedah dilihat tidak mempunyai pilihan apabila terpaksa membuat pinjaman kepada Kerajaan Persekutuan untuk meneruskan pelaksanaan rancangan bekalan air yang dilihat dirancang dengan rapi dan teliti bagi negeri ini (P.S.U. (KEDAH). 1459-1381). Pinjaman yang diberikan oleh Kerajaan Persekutuan dilihat membantu kepada kelancaran pelaksanaan rancangan bekalan air di Kedah. Namun, dari sudut implikasi masa depan, Kerajaan Kedah akan menanggung jumlah hutang yang besar di samping faedah pinjaman yang tinggi. Misalnya, pada tahun 1985, Kerajaan Persekutuan telah meluluskan pinjaman sebanyak RM 6.8 juta yang dipohon oleh Kerajaan Kedah bagi Rancangan Bekalan Air Alor Setar IV. Lanjutan daripada perkara ini, Kerajaan Kedah dilihat mencari jalan untuk

mengurangkan kos perbelanjaan kerajaan melalui kaedah penswastaaan. Penswastaaan bekalan air misalnya dilihat sebagai satu langkah pemindahan aktiviti dan fungsi kepada sektor swasta bagi meningkatkan kecekapan, produktiviti, mempercepatkan pertumbuhan ekonomi dan menambah hasil dalam negeri (Osman & Md. Noor, 1999). Kerajaan Kedah telah melantik Syarikat Sisma Management Sdn Bhd bagi mengambil alih operasi perkhidmatan bekalan air di Kedah pada tahun 1990 (Sisma Management Sdn. Bhd, 1988).

Dari tahun 1990 sehingga tahun 2000, pelbagai isu dan masalah bekalan air telah dilaporkan berlaku di negeri Kedah. Isu dan masalah bekalan air di Pulau Langkawi dilihat antara perkara penting yang difokuskan oleh pentadbiran Kerajaan Kedah pada tempoh yang dinyatakan. Pulau Langkawi sememangnya dikenali sebagai lokasi pelancongan yang terkenal di Malaysia. Pulau bebas cukai ini sangat dikenali dengan keindahan alam semulajadi dan produk pelancongan warisan bagi negeri Kedah (Mohd Samsudin & Mohamad, 2013). Masalah bekalan air di Langkawi telah dilihat sangat kritikal apabila beberapa kawasan seperti Mukim Kuah, Mukim Ulu Melaka dan Mukim Bedong dilaporkan telah mengalami masalah bekalan air yang serius sejak sekian lama. Situasi ini juga bukan sahaja memberi masalah kepada para penduduk malah mengganggu perkembangan industri pelancongan Pulau Langkawi yang semakin berkembang pada ketika itu. Kerajaan Kedah dilihat telah bertindak memenuhi permintaan domestik dan keperluan industri perlancongan di pulau berkenaan dengan melaksana Rancangan Bekalan Air Langkawi Fasa III pada tahun 1996 dan dijangka siap sepenuhnya pada tahun 1997. Rancangan Bekalan air ini dilihat menelan perbelanjaan sebanyak RM 138 juta dan perlaksanaan dari Simpang Empat Perlis sehingga ke Penarak, Pulau Langkawi (Warta Darul Aman November, 1995). Sumber bekalan air mentah akan diperoleh melalui Empangan Muda ke Pulau Langkawi melalui paip dasar laut yang akan dibina mengikut perancangan yang telah dirancang sebelum itu. Pembinaan paip dasar laut dilihat lebih menjimatkan perbelanjaan kerajaan negeri dan tidak menimbulkan kesan yang buruk kepada alam sekitar. Implikasi projek ini tidak hanya untuk keperluan domestik dan pelancongan di Langkawi sahaja, malah ianya turut membantu negeri Perlis dalam pembekalan bekalan air bersih

sebanyak 1 juta gelen air ke Loji Air Sungai Baru, Simpang Empat, Perlis (Warta Darul Aman, April 1966). Kerajaan Kedah dilihat telah berjaya menyelesaikan permasalahan ini melalui pembaharuan dalam teknik penyaluran bekalan air di Langkawi dan masih lagi membantu negeri Perlis dalam urusan pembekalan bekalan air bagi kegunaan domestik serta perkembangan industri di negeri berkenaan. Situasi ini mengimbas semula kerjasama antara Kedah dan Perlis dalam membangunkan sistem bekalan air domestik di Perlis dari tahun 1969 sehingga tahun 1978 (P.S.U. (K). 690/1399).

Isu dan masalah bekalan air di Kedah dari tahun 2000 sehingga tahun 2013 dilihat lebih dramatik dan sensasi ekoran terdapat permasalahan bekalan air di negeri ini telah menjadi isu politik di negeri Kedah. PAS Kedah pada ketika ini masih lagi berada dalam Pakatan Rakyat (PR) dilihat telah memenangi PRU12 di Kedah dan membentuk kerajaan negeri di Kedah dari tahun 2008 sehingga tahun 2013. Kerajaan Kedah di bawah pentadbiran PAS dilihat menghadapi pelbagai masalah dalam menguruskan urusan bekalan air di Kedah. Kenaikan kos pengurusan bekalan air seperti kos rawatan air, tarif elektrik, kos pengurusan sumber manusia dan lain-lain telah menyebabkan Kerajaan Kedah telah menaikkan taraf air yang akan berkuatkuasa secara rasmi pada 1 Oktober 2010. Ketua Pengawai Eksekutif SADA pada ketika itu, Dato' Adzmi Din turut menyatakan penstrukturan semula tarif bekalan air di Kedah adalah tidak dapat dielakkan kerana kerajaan negeri dilihat tidak mempunyai hasil negeri yang tinggi ekoran cukai tanah, tarif air, cukai pintu dan pendapatan negeri lain tidak disemak sejak sekian lama. Kenaikan tarif air menjadi RM 0.40 sen bagi satu meter padu dilihat tidak membebankan penduduk Kedah dan ianya merupakan ketiga terendah di Malaysia selepas Pulau Pinang dan Terengganu. Tarif air di Kedah juga dilihat tidak pernah dinaikkan selama 17 tahun sejak tahun 1993 dan membuktikan bahawa Kerajaan Kedah selama ini sangat menjaga kebajikan penduduknya (Warta Darul Aman, Ogos/September 2010).

Namun, tindakan Kerajaan Kedah ini dilihat telah mendapat reaksi yang kurang senang oleh penyokong PAS yang bertindak mengadakan demotras di hadapan Pejabat Menteri Besar pada 10 Oktober 2010. Demonstrasi ini telah melibatkan seramai 30 orang penyokong PAS yang membantah kenaikan tarif bekalan air di

negeri berkenaan. Kumpulan ini juga bertindak menghantar memorandum bantahan kepada Menteri Besar Kedah, Datuk Seri Azizan Abdul Razak. Dalam memorandum berkenaan, mereka mendesak kerajaan negeri menarik balik kenaikan tarif di negeri berkenaan dan mendedahkan perjanjian antara SADA dengan Suruhanjaya Perkhidmatan Air Negara (SPAN) yang dilihat merugikan penduduk Kedah. Mereka juga mendesak Menteri Besar meletakkan jawatan bagi memastikan kebajikan dan kesejahteraan penduduk terpelihara. Namun Datuk Seri Azizan Abdul Razak dilihat tidak melayan tuntutan yang dikemukakan dan menyatakan bahawa kumpulan berkenaan tidak mendapat sokongan sepenuhnya oleh PAS Kedah dan penduduk di negeri berkenaan. Sebaliknya, ianya sengaja disensasi bagi memburukan imej kerajaan negeri pada ketika itu (Malaysiakini, 2010).

Faktor-Faktor Masalah Bekalan Air di Kedah Selepas PRU13

JBA Kedah dilihat telah dikorporatkan menjadi menjadi Syarikat Air Darul Aman (SADA) pada 1 Januari 2010 dan berperanan penuh terhadap perkhidmatan bekalan air bersih bagi kegunaan domestik, perniagaan dan industri. Selain itu, SADA turut berperanan dalam menyediakan perkhidmatan pelanggan, pengebilan dan kutipan hasil (Audit Negara, 2010). Kemenangan BN pada PRU13 di Kedah dilihat tidak memberi penyelesaian yang memberangsangkan terhadap isu dan masalah bekalan air di Kedah. Ini disebabkan banyak isu dan masalah berkaitan bekalan air muncul sehingga PRU14. Kepimpinan kerajaan negeri terdahulu tidak dapat menyelesaikan permasalahan bekalan air yang wujud sekian lama dan peralihan pucuk pimpinan Kerajaan Kedah kepada BN pada ketika ini dilihat menjadi bebanan kepada mereka dalam menyelesaikan masalah bekalan air. Beberapa faktor dilihat menjadi pencetus terhadap isu dan masalah bekalan air Kedah. Misalnya, faktor kelemahan pengurusan kerajaan negeri dalam menguruskan pentadbiran bekalan air di negeri Kedah sejak sekian lama. Kerajaan Kedah terdahulu dilihat gagal menyediakan pelan projek bekalan air pada masa hadapan yang dapat menyelesaikan permasalahan bekalan air pada masa kini. Ini kerana pengurusan dan pentadbiran bekalan air adalah di bawah tanggungjawab kerajaan Kedah.

Seharusnya kerajaan negeri lebih cakna dan berfikiran jauh terhadap keperluan serta perkembangan keperluan hidup seperti bekalan di setiap negeri. Kegagalan dalam menyediakan pelan dan tranformasi sistem bekalan air akan memberi implikasi pada masa hadapan dan mengganggu kehidupan manusia. Kegagalan ini dapat dilihat apabila banyak paip saluran air tidak ditukar sejak sekian lama dan mengurangkan kuantiti serta kualiti bekalan air bersih di negeri ini. Ekoran dari itu, banyak lokasi di Kedah mengalami kekurangan bekalan air dan sesetengah kawasan di negeri ini dilihat bergantung sepenuhnya terhadap perolehan bekalan air melalui sumber semulajadi seperti telaga dan air dari bukit (Sinar Harian, 2017a). Malah Kerajaan Kedah dilihat lebih menumpukan perlaksanaan projek bekalan air di kawasan yang berekonomi dan mempunyai kepentingan kepada mereka (Sinar Harian, 2017b). Secara ironinya, penglibatan Kerajaan Kedah dalam memberi perkhidmatan bekalan air sejak dari tahun 1957 sehingga tempoh ini tidak memperoleh kejayaan yang memberangsangkan ekoran isu dan masalah air sentiasa dilaporkan di negeri Kedah malah terdapat laporan yang menyatakan penduduk panik dengan masalah ini terutamanya ketika menjelang musim perayaan setiap tahun (Utusan Malaysia, 2017b).

Faktor kedua masalah kekurangan bekalan air di Kedah ialah masalah pertambahan penduduk yang semakin meningkat dari semasa ke semasa. Misalnya, pada tahun 2010, jumlah penduduk di negeri Kedah adalah sebanyak 1, 949 300 juta orang (Jabatan Perangkaan Malaysia Negeri Kedah, 2010). Pada tahun 2014, berlaku peningkatan penduduk menjadi 2, 046 200 juta orang dan peningkatan sebanyak 4.74 % (Jabatan Perangkaan Malaysia Negeri Kedah, 2014). Situasi ini telah menyebabkan berlakunya perkembangan perumahan di sekitar bandar-bandar utama di Kedah dan pelbagai tawaran perumahan yang menarik disamping tawaran harga mampu milik telah ditawarkan kepada para penduduk yang tinggal di negeri ini. Perkembangan sektor perumahan di Kedah dilihat lebih ke hadapan dan pesat berbanding dengan perkembangan bekalan air di negeri ini. Ekoran itu, bekalan air yang sedia ada dilihat tidak mampu menampung kepesatan sektor perumahan di negeri ini, malah sektor perumahan yang pesat di bandar telah mengganggu penyaluran bekalan air di kawasan luar

bandar ekoran perbezaan jarak, tekanan air dan laluan paip air utama di negeri ini. Sememangnya penduduk yang tinggal di bandar tidak mengalami masalah bekalan air kerana lokasi loji-loji air seperti Loji Air Bukit Pinang dan Loji Air Pinang Tunggal adalah terletak berdekatan di bandar-bandar utama di negeri ini (Abdullah & Mohd Noor, 2017). Penduduk di luar bandar seperti di daerah Pokok Sena dan Padang Terap dilihat kurang bernasib baik ekoran jarak lokasi yang jauh dari kawasan loji air sehingga menyebabkan masalah bekalan air kerap kali timbul di lokasi yang dinyatakan.

Faktor ketiga ialah masalah peruntukan dan kekangan kewangan yang dihadapi oleh Kerajaan Kedah. Setiap projek bekalan air yang dilaksana dilihat menelan perbelanjaan yang sangat tinggi berbanding keupayaan kewangan negeri Kedah yang merupakan antara negeri yang mempunyai hasil dalam negeri yang rendah berbanding negeri-negeri lain di Malaysia (Malaysiakini, 2018a). Sejak dari tahun 1960, hasil dalam negeri bagi Kedah adalah bergantung sepenuhnya terhadap cukai tanah (Estimate Of The Revenue and Expenditure For The Year, 1960). Kebergantungan hasil dalam negeri bagi Kedah dilihat tidak berubah apabila pada tahun 2016, negeri Kedah dijangka memperolehi pendapat sebanyak RM 601 juta melalui cukai tanah dan bayaran premium tanah oleh kerajaan persekutuan (Iskandar & Hamid, 2017). Pendapatan negeri yang rendah ekoran tiada hasil bumi seperti gas dan minyak telah menyebabkan Kedah terpaksa berhutang dengan Kerajaan Persekutuan bagi melaksana sebarang projek pembangunan di negeri ini. Perkembangan projek bekalan air di Kedah sejak 1957 sehingga kini dilihat mempunyai hubungan erat dengan Kerajaan Persekutuan ekoran Kerajaan Kedah kerap kali membuat pinjaman dengan Kerajaan Persekutuan bagi melaksana projek bekalan air. Sehingga tahun 2017, jumlah pinjaman sektor bekalan air dianggarkan sangat tinggi dan pihak SADA agak keberatan berkongsi jumlah pinjaman sebenar setakat tahun 2017. Selain itu, SADA turut menyatakan faedah pinjaman sentiasa meningkat setiap tahun. SADA dilihat telah bertindak untuk mengenalpasti jumlah bayaran yang pernah dibayar oleh kerajaan negeri sebelum ini melalui semakan fail-fail bekalan air di Arkib Negara Cawangan Kedah/Perlis pada masa kini. Langkah ini bertujuan untuk mengurangkan bebanan hutang terhadap Kerajaan Persekutuan dan mengesan rekod-rekod yang tiada lagi dalam

simpanan mereka. Kerajaan Kedah juga dilihat tidak menyimpan rekod pembayaran oleh Kerajaan Kedah sebelum ini kerana tidak mempunyai pengurusan fail dan rekod efisien di bahagian kewangan negeri dan JKR Kedah.

Isu dan Masalah Bekalan Air Kedah Selepas PRU13

Isu dan masalah bekalan air di Kedah dalam tempoh dinyatakan dilihat kurang mendapat perhatian oleh media nasional negara kita. Seperti yang ditekankan dalam pengenalan, media nasional negara dilihat dikuasai oleh Kerajaan Persekutuan pada ketika itu dan mereka mempunyai matlamat tersendiri dalam membicarakan isu serta masalah bekalan negara. Isu dan masalah bekalan air di Kedah sememangnya tidak mendapat tempat misalnya di TV3 dan Media Prima melainkan masalah air di Selangor yang pada ketika itu adalah merupakan negeri pembangkang yang dikuasai oleh PR. Malah, mantan Perdana Menteri Malaysia yang Ke-6, Dato' Seri Najib Tun Abdul Razak sendiri menyatakan dengan jelas bahawa masalah air di Selangor adalah lebih teruk berbanding isu 1MDB (Koh, 2018). *Warta Kedah* yang merupakan akhbar rasmi bagi negeri ini turut berhati-hati dalam melaporkan hal ehwal semasa berkenaan negeri ini kepada umum. Sememangnya dilihat media nasional negara dikuasai sepenuhnya oleh Kerajaan Persekutuan namun *Sinar Harian* dan *Malaysiakini* kelihatan lebih adil dalam memperihalkan isu-isu negara. Misalnya isu dan masalah bekalan air di Kedah turut mendapat perhatian dalam laporan berita oleh *Sinar Harian* dan *Malaysiakini* selain media-media sosial lain seperti *Facebook*, *Twitter*, *Instagram* dan lain-lain lagi. Penduduk Kedah dilihat tidak mempunyai platform yang kukuh dalam mengutarakan masalah mereka sehingga menyebabkan mereka memilih platform yang dinyatakan bagi meluahkan rasa tidak puas hati mengenai masalah bekalan air di Kedah yang berlaku sejak sekian lama.

Isu dan masalah bekalan air di Kedah telah dilaporkan sejak sekian lama dan SADA sendiri mengakui menerima aduan sebanyak 2, 000 panggilan ketika musim perayaan pada tahun 2017 (Morganan, 2017). Jumlah aduan yang sangat tinggi ini menunjukkan hampir keseluruhan di Kedah mempunyai masalah

bekalan air. Penduduk Kedah yang mengalami masalah bekalan air dilihat telah kembali bergantung kepada perolehan bekalan air secara semulajadi dan keadaan sebegini dilihat seperti sebelum kemerdekaan Persekutuan Tanah Melayu yang memperlihatkan British berusaha mengubah kebergantungan penduduk Kedah terhadap sumber bekalan air berkenaan dengan melaksana pelbagai projek bekalan air sehingga tahun 1957 (Public Work Department, 1934). Temu bual yang dijalankan bersama dengan Puan Che Sham Binti Ramli, 57 tahun yang tinggal di Kampung Pancur, Pokok Sena memberitahu lebih 10 tahun beliau dan penduduk kampung tidak mendapat akses bekalan air di kediaman mereka. Ekoran itu, beliau sudah tidak lagi melanggan perkhidmatan bekalan air di kediaman beliau dan bergantung sepenuhnya terhadap bekalan air dari telaga yang dipam setiap hari bagi digunakan untuk tujuan domestik beliau sekeluarga.

Penduduk di Merbok turut mengalami masalah bekalan air yang sama apabila dilaporkan sebanyak 760 orang penduduk telah mengalami masalah bekalan air sejak sekian lama. Malah keadaan bertambah sukar apabila Kerajaan Kedah lambat bertindak dan mereka terpaksa bergantung dengan perolehan bekalan melalui sungai serta telaga yang berdekatan dengan kediaman mereka (Utusan Malaysia, 2017c). Pulau Langkawi turut dilihat mempunyai masalah bekalan air walaupun masalah berkenaan langsung tidak diketahui oleh penduduk Kedah itu sendiri kerana kedudukan Pulau Langkawi merupakan sebuah pulau mengandungi 104 buah pulau dan keluasan sebanyak 48, 236.91 hektar (Hamid, Ramli & Aman, 2017). Kedudukan yang jauh dari ibu negeri Kedah itu sendiri telah membuatkan sesuatu isu dan permasalahan yang berlaku di Langkawi tidak diketahui dengan jelas oleh penduduk di Kedah. Langkawi akan berhadapan masalah bekalan air yang serius pada tahun 2020 ekoran penambahan jumlah penduduk, perkembangan industri perlancongan dan perhotelan serta ketidakupayaan sumber bekalan air dari bawah tanah yang tidak mampu lagi menampung keperluan bekalan air di Langkawi (Sinar Harian, 2014c). Selain isu tersebut, pada tahun 2013 misalnya telah berlaku gangguan bekalan air di beberapa lokasi sekitar Langkawi yang membabitkan 19,000 akaun pengguna domestik dan industri perhotelan (Sinar Harian, 2013d).

Pada tahun 2015, terdapat demonstrasi secara aman yang dilakukan oleh penduduk di daerah Padang Terap yang menuntut Kerajaan Kedah menyelesaikan dengan segera masalah bekalan air di Kedah. Kebanyakan penduduk yang terlibat dengan demonstrasi ini meminta Kerajaan Kedah menunaikan janji PRU13 untuk menyelesaikan masalah bekalan air dan berharap penduduk di luar bandar tidak disisihkan dalam projek bekalan air yang dilaksanakan oleh Kerajaan Kedah. Peristiwa ini sebenarnya tidak mendapat laporan dan perhatian oleh media nasional negara dan seolah-olah ianya ditutupi oleh pihak atasan. Namun dengan perkembangan media sosial yang meluas pada masa kini telah menyebabkan sesuatu isu dan peristiwa yang berlaku dapat diketahui oleh penduduk dengan mudah (Hamid, 2015). Penduduk Kedah turut mengambil inisiatif dengan menubuhkan *Facebook Pages* Aduan Rakyat Kedah yang merupakan platform kepada penduduk mengetahui dan melaporkan isu-isu semasa berkaitan negeri Kedah terutama hal berkenaan bekalan air. Segala pemberitahuan dan isu bekalan air akan diberitahu kepada para penduduk dengan lebih jujur, cepat, dan tangkas. Malah pemberitahuan tersebut adalah lebih cepat berbanding SADA yang dilihat tidak begitu efisien terhadap notis pemberitahuan masalah bekalan air kepada penduduk. Misalnya pada 16 Mei 2015, Aduan Rakyat Kedah telah melaporkan bahawa terdapat gangguan bekalan air di Alor Setar namun laporan ini tidak dilaporkan oleh media nasional negara (Aduan Rakyat Kedah, 2015).

Rajah 1. *Demostrasi Masalah Bekalan Air Oleh Penduduk Padang Terap Pada Tahun 2015.* (Sumber: Fauzi Hamid. 2015. “30,000 Orang Puak PAS Buat Demo Tengah2 Panas Ni Boleh Selesai Ka Masalah Air Di Kawasan Padang Terap.” Facebook. 24 Februari 2015. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=792733924139436&set=a.103914079688094.8488.100002085077869&type=3&theater.>)

Tindakan dan Penyelesaian Masalah Bekalan Air Sehingga PRU14

Kerajaan Kedah dilihat tidak berdiam diri dalam menyelesaikan masalah dan isu bekalan air di negeri ini. Mereka turut bertindak berdasarkan kemampuan, kebolehan dan pengalaman mereka dalam menguruskan bekalan air di Kedah. Namun segala tindakan dalam menyelesaikan masalah bekalan air di Kedah dilihat dilaksana ekoran desakan kuat oleh penduduk di seluruh negeri ini dan SADA sendiri mengakui kelambatan mereka untuk melaksana penambahbaikan serta pemulihan bekalan air di Kedah. Kerajaan Kedah turut dilihat berusaha menjaga kebajikan dan keperluan asas para penduduk kerana mereka khuatir akan kehilangan kuasa kepada pembangkang pada PRU14 nanti. Ekoran daripada itu, SADA telah melakukan penambahbaikan dan pendekatan pengurusan terbuka

yang diketuai oleh Dato' Haji Abd Ghani Zainuddin yang merupakan Ketua Pengawai Eksekutif SADA pada masa kini.

Tumpuan utama pada ketika ini adalah untuk menaiktaraf infrastruktur bekalan air di Kedah di beberapa kawasan yang mengalami masalah bekalan air yang sangat serius (SADA, 2017). Misalnya pada 15 November 2017, Loji Air Sungai Santap, Pokok Sena yang menelan perbelanjaan sebanyak RM 60 juta telah siap sepenuhnya. Loji air ini dilihat boleh mengeluarkan 30 juta liter padu air sehari dan dapat menyelesaikan masalah bekalan yang membelenggu 70, 000 orang penduduk di Pokok Sena, Pendang Utara dan Felda Bukit Tembaga. Pembinaan loji air ini dilihat agak strategik kerana berhampiran dengan sumber air dari Sungai Santap dan membolehkan air dari sumber berkenaan diproses bagi kegunaan para penduduk yang disasarkan. Malah loji air ini dapat mengurangkan bebanan Loji Air Bukit Pinang dan masalah tekanan air rendah yang dihadapi selama ini dapat diselesaikan dengan serta merta (Abdul Rahman, 2017a).

Tumpuan seterusnya ialah SADA dilihat berusaha untuk membaiki infrastruktur bekalan air di seluruh negeri Kedah walaupun ianya memakan perbelanjaan yang besar dan memerlukan penambahan jumlah pekerja bagi proses penyelenggaraan bekalan air yang sedang mengalami masalah. Setakat tahun 2017, negeri Kedah mempunyai 12, 000. 5 Kilometer (KM) panjang paip utama, 36 buah loji rawatan air, takungan air di empangan-empangan utama di Kedah dan lain-lain lagi (SADA, 2017). SADA turut mengambil inisiatif melaksana operasi penghantaran bekalan air melalui lori tangki. Pada peringkat permulaannya, bekalan air yang disalurkan menggunakan lori tangki merupakan bekalan air yang tak dirawat dan diambil di sungai-sungai berdekatan. Langkah yang dilakukan ini kerana SADA tidak mempunyai pilihan ekoran banyak lokasi mempunyai masalah bekalan air sehingga menjejaskan kehidupan seharian.

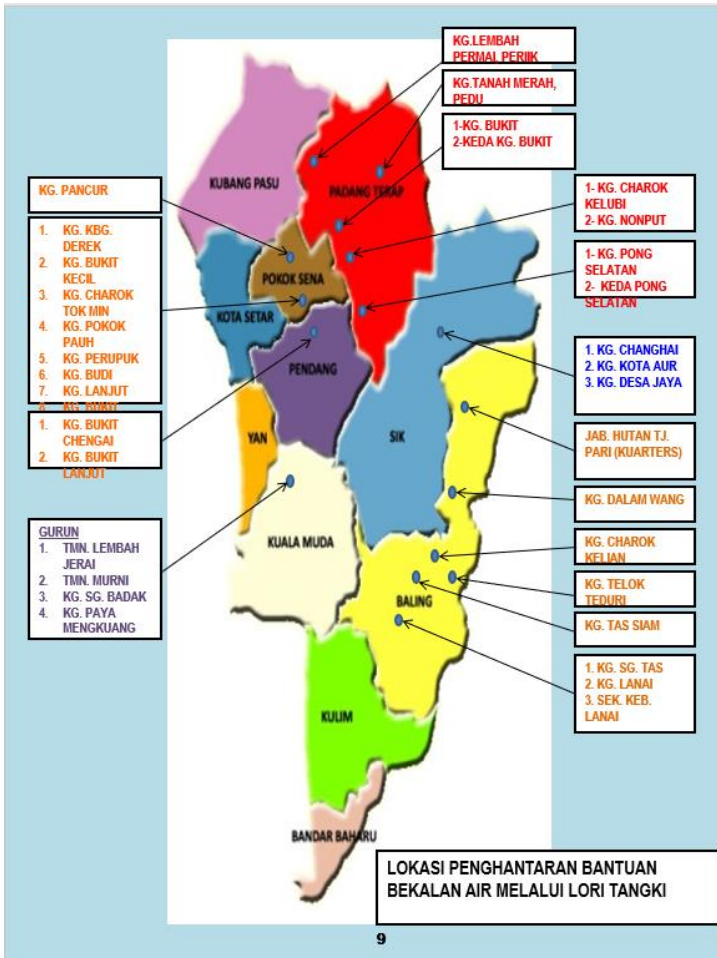
Tindakan yang dilakukan oleh SADA juga dilihat sebagai gambaran mereka tidak berupaya untuk mengawal masalah kekurangan bekalan air yang berlaku di seluruh negeri Kedah dan hanya sekadar melepaskan batuk ditangga. Oleh sebab itu, bekalan air yang diperolehi tidak boleh digunakan untuk kegunaan domestik sepenuhnya dan penduduk melahirkan rasa kurang senang dengan

keadaan tersebut. Rungutan yang berpanjangan oleh penduduk telah membuatkan SADA berusaha membekalkan bekalan air bersih dengan menggunakan kaedah yang sama secara berkala. Jawatankuasa Kemajuan dan Keselamatan Kampung (JKKK) turut berperanan melaporkan masalah ini kepada pihak atasan dan melalui inisiatif ini, Pengerusi Jawatankuasa Kerajaan Tempatan, Bekalan Air, Sumber Air dan Tenaga, Perumahan dan Pembangunan Insan Negeri, Datuk Badrul Hisham Hashim telah mengagihkan 1,000 tangki air plastik yang mempunyai kapasiti 900 liter diagihkan kepada 16 kawasan DUN di Kedah bagi kegunaan penduduk dalam berdepan masalah bekalan air di negeri itu (Sharif, 2017). Pemberian tangki air plastik kepada 16 kawasan DUN di Kedah menguatkan lagi bahawa isu dan masalah bekalan air merupakan sebuah permasalahan sosial yang serius serta tindakan Kerajaan Kedah dalam menyelesaikan masalah bekalan air akan diadili oleh penduduk Kedah sekian lama berhadapan dengan masalah ini.

Tumpuan ketiga ialah SADA sedang merombak dan menyusun semula budaya kerja dalam sektor pentadbiran serta organisasi SADA itu sendiri. Langkah ini bertujuan supaya respon, tindakan atas aduan, fokus staf dalam menghayati fungsi SADA yang merupakan operator utama dalam membekalkan perkhidmatan bekalan air dapat difahami dengan jelas dalam kalangan staf SADA itu sendiri (SADA, 2017). Setiap unit jabatan di SADA akan dinilai berdasarkan agregat Petunjuk Prestasi Utama (KPI) setiap tiga bulan sekali. SADA dilihat bertindak untuk menghapuskan pembaziran dan penyelewengan yang dilakukan sebelum ini dan pembaharuan yang dilaksana mampu membersihkan imej SADA yang dilihat sangat diragui oleh penduduk Kedah. Maka dengan itu, komitmen dalam kalangan staf dan petugas SADA dilihat sangat diperlukan bagi mencapai tahap KPI yang memuaskan. Kejayaan SADA dilihat apabila dapat membina hubungan erat bersama pengguna melalui kerjasama dalam komuniti, penyaluran aduan yang lebih berkesan dan mengubah persepsi terhadap SADA kepada aspek lebih tepat dan betul. Ekoran daripada itu, SADA dilihat telah mewujudkan *Facebook Pages Friends Of SADA* yang bertujuan sebagai platform hebahan isu-isu yang melibatkan SADA dan bekalan air. Tindakan ini juga dilihat dapat mendekatkan SADA dengan para pengguna dalam urusan bekalan air dan menjadikan SADA tidak ketinggalan

dalam perkembangan media sosial semasa dalam urusan kerja mereka.

Sebelum menjelang PRU14, melalui Bajet Kedah 2018 yang bertemakan “meneruskan kemajuan, menzahir impian”, Kerajaan Kedah telah mengumumkan pemberian air percuma bagi penggunaan air 20 meter padu atau RM 10 ke bawah bagi pengguna domestik (Jamaludin, 2017). Pemberian air percuma ini akan berkuatkuasa bermula Januari 2018 dan Kerajaan Kedah dilihat menanggung perbelanjaan sebanyak RM 18 juta setahun untuk tujuan ini. Pemberian istimewa ini dilihat telah memberi manfaat kepada 221, 000 pengguna di seluruh Kedah dan perkara ini membuktikan keperihatinan Kerajaan Kedah terhadap kebajikan penduduk Kedah selama ini. Selain itu, Kerajaan Persekutuan telah meluluskan pinjaman kepada Kerajaan Kedah bagi pelaksanaan projek menaiktaraf Loji Air Pelubang, Jenun Baru, Bukit Selambau, Sungai Limau dan Lubuk Buntar Lama (Ghazali, 2017). Secara keseluruhannya, tindakan Kerajaan Kedah memperkasa loji air dan pemberian air percuma kepada penduduk dilihat sebagai gula-gula pilihan raya. Ini kerana pada tahun 2018, PRU14 telah diadakan di seluruh Malaysia. Melalui tindakan ini, Kerajaan Kedah dilihat sangat yakin bahawa penduduk negeri ini menyokong kepimpinan mereka dan mengundi BN di PRU14 nanti. Sekaligus dapat mengekalkan penguasaan BN di Kedah dan pelbagai projek bekalan air dapat dilaksanakan seperti dirancang sebelum itu.

Rajah 2. Lokasi Penghantaran Bantuan Bekalan Air Melalui Lori Tangki Pada Tahun 2017. (Sumber: Transformasi Sada. 2017. <https://www.sada.com.my/project/kempen>)

Rajah 3. *Bekalan air akan dihantar menggunakan lori dan kediaman para penduduk yang mempunyai masalah bekalan air akan diberi tangki air plastik oleh Kerajaan Kedah bagi menyimpan air yang telah disalurkan.*(Sumber: Puan Rodzi Binti Ahmad, 51 tahun, Kg. Bukit Tembaga, Kuala Nerang)

Isu dan Masalah Bekalan Air Pada Manifesto PRU14 di Kedah

Suruhanjaya Pilihan Raya (SPR) dilihat telah mengumumkan PRU14 akan diadakan di seluruh Malaysia pada 9 Mei 2018. Lanjutan daripada itu, penamaan calon akan telah ditetapkan pada 28 April 2018 dan tempoh berkempen adalah bermula dari tarikh penamaan calon sehingga pukul 11.45 malam pada 8 Mei 2018 (Mstar Online, 2018). Bahang PRU14 di Kedah dilihat sangat meriah apabila pilihan raya kali ini dilihat melibatkan pertemuan tiga penjujur ekoran PAS bertindak keluar dari PR dan PH telah dibentuk atas gabungan Parti Pribumi Bersatu Malaysia (PPBM), Parti Keadilan Malaysia (PKR), Parti Amanah Negara (PAN) dan *Democratic Action Party* (DAP). PRU14 juga dilihat sebagai penentu hala tuju, corak masa depan negara. Malah Ketua Wanita UMNO pada ketika itu, Tan Sri Shahrizat Abdul Jalil menyifatkan PRU14 sebagai ibu segala pilihanraya kerana PRU14 dilihat lebih sensasi, mencabar dan sengit (Malaysiakini, 2017b). Ini kerana, hegemoni BN yang sekian lama memerintah Malaysia diuji melalui

suara dan pilihan raya pada pilihan raya itu nanti. BN Kedah juga dilihat tidak mengambil pendekatan yang mudah untuk memancing undi dalam kalangan penduduk di negeri tersebut. Ini kerana, para penduduk masa kini dilihat lebih agresif dan cakna dengan perubahan persekitaran yang melibatkan alam sekitar dan kepentingan hak asasi manusia. Maka dengan itu, isu alam sekitar dan sosio ekonomi misalnya bekalan air sentiasa mendapat tempat pada setiap pilihan raya kerana isu ini merupakan keperluan hidup serta melebihi kepentingan lain. Hak asasi manusia yang terjejas akan mengganggu kehidupan manusia dan para penduduk dilihat wajar berasa panik kerana kepentingan mereka tidak diselesaikan dengan baik sejak sekian lama.

Melihat kepada kepentingan bekalan air di Kedah, BN Kedah dilihat menjadikan isu bekalan air sebagai antara manifesto utama mereka di negeri ini. BN Kedah dilihat telah menggariskan beberapa projek bekalan air yang akan dilaksana sekiranya penduduk Kedah masih lagi memberi mandat kepada mereka di Kedah. Antara projek bekalan air yang disenaraikan ialah Projek Bekalan Air Langkawi yang berjumlah RM 600 juta, Projek Bekalan Air Tupah dan penggantian paip di Tanjung Dawai yang berjumlah RM 69 juta, Projek Bekalan Air Luar Bandar Retikulasi Negeri Kedah dibawah peruntukan Kementerian Pembangunan Luar Bandar (KKLW). Selain itu, projek menaiktaraf loji air yang berjumlah RM 932 juta di Pelubang, Pendang, Bukit Selambau, Sungai Limau dan Lubuk Buntar Lama (Manifesto Barisan Nasional Kedah PRU14, 2018). PAS Kedah juga dilihat turut mengambil kesempatan menjadikan isu dan masalah bekalan air di Kedah sebagai salah sebuah manifesto mereka di negeri berkenaan (Malaysiakini, 2018c). PAS Kedah yang pernah menguasai Kedah selepas PRU12 turut menggunakan pengalaman tersebut dalam memberikan tawaran dan penyelesaian terbaik mengenai masalah bekalan air Kedah. PAS Kedah secara umumnya berjanji akan menyelesaikan masalah bekalan air di Kedah secara berperingkat-peringkat di samping menawarkan pemberian 20 meter padu air secara percuma kepada penduduk miskin di Kedah (Md Nor, 2018).

Manakala, manifesto PH di Kedah dilihat sangat ringkas dan padat serta tidak melupakan masalah bekalan air di Kedah. PH dilihat telah meletakkan 10 teras utama dalam usaha mereka membina semula negeri Kedah ke arah yang lebih baik daripada

sedia ada. PH dilihat berjanji akan mengurangkan masalah bekalan air di seluruh negeri Kedah (Tawaran Harapan Negeri Kedah, 2018). Lanjutan daripada perkara tersebut, PH akan memastikan hanya SADA menjadi operator tunggal pengurusan operasi bekalan air di seluruh negeri Kedah (Hashim, 2018). Melihat secara keseluruhan manifesto yang ditawarkan kepada penduduk Kedah oleh parti-parti politik yang bertanding, ianya dilihat telah menguatkan lagi bahawa isu dan masalah bekalan air merupakan antara masalah yang sangat besar dan memberi implikasi yang hebat bagi Kedah. Tawaran bagi menyelesaikan masalah bekalan air yang ditawarkan oleh BN Kedah adalah lebih kompleks kerana ketika tawaran ini diberi, mereka masih lagi memegang kuasa pemerintahan negeri dan berperanan penting dalam menguruskan bekalan air Kedah. Manakala parti pembangkang seperti PAS dan PH dilihat menawarkan penyelesaian masalah bekalan air yang lebih bersifat umum dan melengkapkan kekurangan manifesto dalam kalangan parti politik yang bertanding.

Analisis Keputusan PRU14 di Kedah

Ramai penganalisis politik menyatakan PRU14 di Kedah sangat mencabar dan tiada jalan mudah akan diperolehi oleh setiap parti yang bertanding. *Sinar Harian* telah menemubual Pensyarah Kanan Hal Ehwal Politik dan Antarabangsa Universiti Utara Malaysia (UUM), Md. Shukri Shuib mengenai jangkakan PRU14 di Kedah dan beliau berpendapat PRU14 dilihat sangat mencabar dan tiada jalan mudah kepada parti-parti bertanding di Kedah. Beliau berpandangan bahawa setiap parti yang bertanding di Kedah perlu memenangi hati penduduknya terlebih dahulu melalui tawaran manifesto dan kempen yang boleh menarik perhatian penduduk mengundi mereka. Keadaan politik di negeri ini bersifat unik dan keutamaan bagi penduduk berkait rapat dengan keperluan sosio ekonomi dan kebajikan penduduk. Proses mendekati dan menyantuni penduduk Kedah dilihat masih lagi konservatif berbanding negeri-negeri lain (Ismail, 2018). Dakwaan ini sememangnya telah diduga kerana para penduduk di Kedah sememangnya mementingkan isu berkaitan keperluan dan kebajikan hidup berbanding isu lain dalam kehidupan mereka. Ini kerana sejak sekian lama mereka hidup dalam serba kekurangan dan adalah wajar

mereka menyuarakan rasa tidak puas hati mengenai nasib yang menimpa mereka sejak sekian lama kepada pihak berwajib serta pihak yang berkepentingan.

PRU14 telah berlangsung dengan lancar dan aman di seluruh Kedah. Bagi negeri Kedah, suasana pilihan raya kali ini dilihat lancar dan tiada kejadian yang tidak diingini berlaku. Keadaan ini menunjukkan penduduk di negeri ini sudah matang dan melalui pilihan raya sahaja dapat menentukan masa depan negara dan menjaga kebajikan mereka. Seperti yang dibincangkan di bahagian pengenalan, PH telah memenangi 121 kerusi parlimen berjaya membentuk Kerajaan Persekutuan selepas dan bagi negeri Kedah pula, PH turut berjaya membentuk Kerajaan Negeri apabila berjaya memenangi 18 kerusi DUN berbanding PAS sebanyak 13 kerusi DUN dan BN sebanyak 3 kerusi DUN. Keputusan PRU14 di Kedah dilihat sangat sengit ekoran PAS dilihat memenangi hati penduduk Kedah di beberapa kerusi DUN di negeri berkenaan. Penduduk yang tinggal di lokasi yang mengalami masalah bekalan air di Kedah dilihat telah beralih sokongan kepada calon PAS dan PH. Situasi ini menunjukkan penduduk Kedah yang dinyatakan tidak lagi menyatakan sokongan terhadap BN ekoran masalah bekalan air yang tidak dapat diselesaikan dengan baik oleh mereka sebelum ini. Sebaliknya undi dan harapan tinggi telah diberikan terhadap calon PH dan PAS yang akhirnya banyak memenangi kerusi DUN Kedah.

Misalnya, di DUN Kuala Nerang calon PAS, Munir Bin Zakaria telah memenangi kerusi berkenaan dengan jumlah undi sebanyak 9, 118 undi menewaskan calon PH, Pak Tuan Syed Fadzil yang menerima undi 3, 376 undi dan calon BN, Dato' Badrul Hisham Hashim selaku Pengerusi Jawatankuasa Kerajaan Tempatan, Bekalan Air, Sumber Air dan Tenaga, Perumahan dan Pembangunan Insan Negeri Kedah yang menerima 7, 499 undi (SPR, 2018). Kekalahan Dato' Badrul Hisham Hashim di DUN Kuala Nerang dilihat disebabkan kelambatan beliau bertindak bagi menyelesaikan masalah bekalan air di lokasi berkenaan dan seluruh negeri Kedah. Walaupun isu dan masalah air di daerah Padang Terap dilaporkan berkurangan apabila Loji Air Sungai Santap telah siap sepenuhnya seperti yang dibincang sebelum ini, namun ianya tidak dapat menarik perhatian para penduduk sebaliknya undi diberikan kepada calon lain yang diyakini mampu membawa perubahan dalam urusan bekalan air selepas itu. Seharusnya Dato'

Badrul Hisham Hashim lebih cakna dengan keperluan bekalan air di Padang Terap ekoran Sungai Padang Terap merupakan penyumbang sumber air kepada Loji Air Bukit Pinang dan Kuala Nerang juga merupakan antara kawasan awal yang menerima bekalan air moden sebelum kemerdekaan Persekutuan Tanah Melayu pada 31 Ogos 1957 (S.C. 457-1355).

Selain itu, DUN Bukit Lada meliputi daerah Pokok Sena turut dimenangi calon dari PAS, Salam Mahmood Al-Hafiz dengan 9, 573 undi menewaskan calon BN, Dato' Ariffin Bin Man yang menerima sebanyak 8, 288 undi, calon PH, Mohd Aizad Bin Roslan yang menerima sebanyak 6, 337 undi dan calon BEBAS, Dato' Mohd. Ismail Bin Othman yang menerima undi sebanyak 444 undi (SPR, 2018). Sememangnya daerah Pokok Sena merupakan kawasan kritikal masalah kekurangan bekalan air sehingga menyebabkan para penduduk kembali menggunakan telaga dan air bawah tanah untuk memperoleh bekalan air bagi digunakan setiap hari. Walaupun keadaan bekalan air dilihat semakin baik apabila bebanan Loji Air Bukit Pinang dapat dipindahkan kepada Loji Air Sungai Santap, namun ianya tidak mampu mengubat kekecewaan penduduk yang sekian lama menderita kekurangan bekalan air di lokasi berkenaan. Penduduk juga dilihat belajar dari pengalaman dan pengamatan mereka yang sekian berhadapan dengan masalah bekalan air, namun hanya kini masalah tersebut kononnya telah diatasi oleh pihak berkenaan. Walaupun penyandang PRU13, Dato' Ahmad bin Lebai Sudin daripada BN tidak lagi bertanding pada PRU14, namun seharusnya BN Kedah harus mencari jalan menyelesaikan masalah keperluan rakyat dengan perlasanaan projek bekalan air yang lebih komprehensif dan berdaya saing kepada para penduduk di lokasi berkenaan (Abdul Rahman, 2018b). BN Kedah sewajarnya merujuk beberapa peristiwa lampau, misalnya pada tahun 1964, telah dilaporkan penduduk di lokasi berkenaan telah terbunuh kerana berebut air yang dihantar dengan lori tangki kepada mereka (P.S.U. (K). 782/83). Peristiwa ini menunjukkan penduduk sangat agresif dan sanggup bertindak di luar batasan sekiranya keperluan mereka terjejas serta tidak dipenuhi oleh pihak berwajib. Peristiwa ini dapat dijadikan sebagai pedoman dan pengajaran serta membuktikan bahawa masalah bekalan air merupakan masalah sosial yang perlu ditangani dengan segera

Kesimpulan

Isu dan masalah bekalan air sememangnya merupakan antara faktor utama kekalahan BN di Kedah pada PRU14 yang lepas. Sebelum PRU14, negeri Kedah dilihat mengalami masalah bekalan air yang sangat serius apabila banyak aduan dan laporan telah diadukan oleh penduduk namun tindakan atas aduan dilihat agak lambat dilaksana oleh pihak berwajib. Para penduduk dilihat kembali bergantung kepada perolehan bekalan air secara semulajadi seperti telaga, mata air, air dari kawasan bukit dan lain-lain lagi. Sememangnya bekalan air domestik begitu penting bagi memenuhi keperluan hidup manusia seharian. Tanpa bekalan air bersih terancang dan moden, kehidupan penduduk akan terganggu dan pelbagai implikasi negatif akan diperoleh oleh penduduk seperti penyakit berjangkit, mengganggu perkembangan populasi manusia serta aktiviti sosial manusia terjejas sama sekali.

Pada PRU14 di Kedah, isu dan masalah bekalan air dilihat menjadi lebih sensasi apabila menjadi salah satu manifesto utama bagi setiap setiap parti yang bertanding di negeri ini. BN, PAS dan PH dilihat menjadikan permasalahan ini untuk mempengaruhi pendapat awam dan seterusnya menyakinkan pengundi untuk menyokong mereka dalam PRU14. Kekalahan BN di Kedah pada PRU14 dilihat sebagai satu petanda yang menunjukkan penduduk sudah hilang kepercayaan terhadap kebolehan dan kemampuan BN Kedah mengurus serta mentadbir negeri Kedah dengan baik. Walaupun sebelum PRU14 berlangsung, Kerajaan Kedah di bawah kepimpinan BN Kedah dilihat cuba menyelesaikan dan melakukan pembaharuan dalam urusan pembekalan air di Kedah, namun ianya dilihat tidak mampu mengembalikan kepercayaan penduduk terhadap BN Kedah. Sebaliknya penduduk dilihat memberi kepercayaan kepada parti pembangkang pada ketika itu yang menyaksikan PAS dan PH bersaing secara sengit pada PRU14 di Kedah. Kepercayaan yang diberi oleh penduduk Kedah terhadap PAS dan PH dilihat sebagai petanda penduduk di negeri mahukan pembaharuan dalam pentadbiran sekaligus dapat menjaga kebajikan dan keperluan mereka dalam kehidupan. Walaupun PH dilihat lebih bernasib baik daripada PAS apabila berjaya membentuk kerajaan negeri di Kedah, ianya tetap menunjukkan kuasa rakyat adalah

melebihi segala-galanya. Rakyat berhak menghukum pihak yang gagal menunaikan janji untuk membantu meningkatkan kehidupan dan kebajikan mereka. Hanya melalui pilihan raya sahaja merupakan cara untuk menyuarakan ketidakpuasan dan rasa kurang senang terhadap kepimpinan terdahulu dan akhirnya kepercayaan penduduk dialihkan kepada pihak yang dilihat mampu melonjakkan kehidupan mereka kepada aras yang lebih baik dari sebelum ini. Penduduk Kedah sudah membuat pilihan pada PRU14 dan memberi kepercayaan yang tinggi kepada kerajaan negeri di bawah PH bagi menyelesaikan masalah hidup terutama masalah bekalan air yang sekian lama dihadapi oleh mereka.

Rujukan

Sumber Pertama

10 Teras Utama Harapan Negeri Kedah, Tawaran Harapan Negeri Kedah. 2018.

Federation Of Malaya, State Of Kedah, Estimate Of The Revenue and Expenditure For The Year 1960.

Jabatan Perangkaan Malaysia Negeri Kedah. 2010. Bilangan Penduduk Mengikut Negeri. <http://www.epu.gov.my/en/content/12-bilangan-penduduk-mengikut-negeri>. (akses 28 Mei 2018).

Laporan Ketua Audit Negara, Aktiviti Jabatan/Agensi dan Pengurusan Syarikat Kerjaan Negeri Kedah Tahun 2010, Syarikat Air Darul Aman Sdn. Bhd., Pengurusan Pengebilan Bekalan Air. 2010.

Manifesto Barisan Nasional Kedah, Pilihanraya Umum Ke-14, 2018.

Penjadualan Semula Pinjaman Sektor Bekalan Air, 2017 (102B/2004/037).

Penyata Perjalanan Dewan Negeri Kedah, Mesyuarat Yang Ke-4, Penggal Yang Ke-4, 27 March 1963.

Penyata Perjalanan Dewan Negeri Kedah Yang Kedua, Mesyuarat Yang Ke-2, Penggal Persidangan Yang Pertama, 9-20 Ogos 1964.

Penyata Rasmi Mesyuarat Dewan Negeri Kedah Yang Ke-4, Mesyuarat Kali Ke-2, 17-18 Ogos 1975.

Penyata Pilihanraya Umum Dewan Rakyat dan Dewan Undangan Negeri Kedah, Sempena Perasmian Bangunan UMNO Negeri Kedah, Pameran Sejarah Perkembangan UMNO Kedah 1983.

Privatisation Of The Management, Operation and Maintenance Of Water Treatment Works In The State Of Kedah Darulaman, Sisma Management Sdn. Bhd. 1988.

P.S.U (K) 471/83, Penambahan Pertama Peranggaran Kumpulan Wang Bekalan Ayer Negeri Bagi Tahun 1964.

P.S.U (K) 690/1399, Perjanjian Bekalan Air Minum Bagi Perlis Utara Diambil Dari Rancangan Perairan Muda.

P.S.U (K) 782/83, Kumpulan Wang Pendahuluan Untuk Memasang Panchor Ayer di Rumah Penduduk Dengan Bayaran Beransur-ansur.

P.S.U (KEDAH) 383-1376, Petition Regarding Rates Charged On Water Consumed For Domectic Purposer, 1956.

P.S.U (KEDAH) 782/83, Kumpulan Wang Pendahuluan Untuk Memasang Pancur Air di Rumah Penduduk-Penduduk Dengan Bayaran Beransur-ansur.

P.S.U (KEDAH) 1459-1381, Rancangan Bekalan Air 1961-1965 / Water Suplies Programme 1961-1965.

Public Work Department, 1934.

S.C. 457-1355, *Provision In The 1356, P.W.D Estimates For Water Supply Scheme At Kuala Nerang.*

Sumber Sekunder

A. Rahim, S. (2010). Media, Demokarsi dan Generasi Muda: Analisis Keputusan Pilihan Raya Umum ke-12. *Komunikasi: Malaysian Journal Of Communication*, 26 (2).

Ab. Hamid, N. Ramli, N & Rahim Aman. (2017). Sistem Jaringan Komunikasi Langkawi Varian Kedawang. *Jurnal Melayu Isu Khas 2017.*

Abdullah, M. F & Mohd Noor, A. (2017). Sejarah Perkembangan Bekalan Air Domestik Di Negeri Kedah Sehingga Tahun 1957. *Sejarah: Journal Of The Department Of History*, 26 (2).

Abdullah, M. F & Mohd Noor, A. (2017). Kerjasama Kedah dan Perlis Dalam Pembangunan Sistem Bekalan Air Domestik Di Negeri Perlis, 1969-1978, *Jebat: Malaysian Journal of History, Politics & Strategic Studies*, 45(1).

Abdullah, M. F & Mohd Noor, A. (2018). Situasi dan Isu Pembangunan Bekalan Air Dometik di Daerah Alor Setar, 1957-1970, *Purba : Jurnal Persatuan Muzium Malaysia*, 37.

Abdul Rahman, N. (2017a). *Berita Harian Online*. Kedah Komited Selesai Isu Bekalan Air. <https://www.bharian.com.my/node/267251> (akses 20 Jun 2018).

(2018b). *Berita Harian Online*. Pertandingan 4 Penjuru di DUN Bukit Lada. <https://www.bharian.com.my/berita/politik/2018/04/417891/pertandingan-4-penjuru-di-dun-bukit-lada> (akses 30 jun 2018).

Adil, B. (1980). *Sejarah Kedah*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka.

Aduan Rakyat Kedah. (2015). “Gangguan Bekalan Air: Terdapat Gangguan Bekalan Air Hari Ini Di Kawasan Sekitar Alor Setar. Harap Maklum.” *Facebook*, 16 Mei 2015. <https://www.facebook.com/AduanRakyatKedah/posts/gangguan-bekalan-air:-terdapat/1744879459072044/>.

Ahli PAS Demo Bantah Naik Tarif Air Kedah. (2010, 10 Oktober). Diterima dari: <https://www.malaysiakini.com/news/144899> (akses 2 Jun 2018).

Berita Harian Online. (2018). Pakatan Harapan Menang PRU-14. 18 Mei. <https://www.bharian.com.my/berita/politik/2018/05/423761/pakatan-harapan-menang-pru-14> (akses 20 Mei 2018).

Friends Of SADA. 2018. “Kebocoran Paip Akibat Kerja-Kerja Menaiktaraf Longkang Di Kampung Tok Sibil Oleh Kontraktor Dibawah NCIA. Pihak SADA Dengan Segera Melakukan Kerja Baik Pulih Bagi Memastikan Bekalan Air Tidak Terjejas Kepada Pengguna.” *Facebook*, 18 April 2018. <https://www.facebook.com/Friends-Of-SADA/1896995520551815/>.

Ghazali, A. (2017). *Berita Harian Online*. Kedah Beri Air Percuma 20m Padu. <https://www.bharian.com.my/berita/wilayah/2017/11/349701/kedah-beri-air-percuma-20m-padu> (akses 22 Jun 2018).

Hamid, F. (2015). “30,000 Orang Puak PAS Buat Demo Tengah2 Panas Ni Boleh Selesai Ka Masalah Air Di Kawasan Padang Terap.” *Facebook*. 24 Februari 2015. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=792733924139436&set=a.103914079688094.8488.100002085077869&type=3&theater>.

- Iskandar, P. W. & Hamid, S. *Berita Harian Online*. (2017). Kedah Jangka Peroleh RM601 Juta Tahun Ini. <https://www.bharian.com.my/berita/wilayah/2017/11/350155/kedah-jangka-peroleh-rm601-juta-tahun-ini> (akses 1 Jun 2018).
- Ismail, M. H. (2018). *Sinar Harian Online*. Tiada Jalan Mudah Di Kedah. <http://www.sinarharian.com.my/politik/tiada-jalan-mudah-di-kedah-1.788229> (akses 27 Jun 2018).
- Ismail, R. (1966). Terusan Tertua Di Semenanjung. *Jurnal Warisan Indera Kayangan*. 8.
- Jamaludin, S. N. (2017). *Utusan Malaysia Online*. Bajet Kedah: Air Percuma Guna Kurang RM10. (2017, 13 November). <http://www.utusan.com.my/berita/nasional/bajet-kedah-air-percuma-guna-kurang-rm10-1.551001> (akses 22 Jun 2018).
- Koh J. L. (2018). *Malaysiakini*. Masalah Air Selangor Lebih Teruk Daripada 1MDB, Kata Najib, <https://www.malaysiakini.com/news/415316> (akses 2 Jun 2018).
- Mahmud, Z. (1981). Perkembangan Penduduk Di Negeri Kedah Di Antara 1957-1980. Kedah: Wisma Negeri Alor Setar.
- Malaysiakini*. (2018a). Kedah Tercorot Hasil Pendapatan, Kata Mukhriz. <https://www.malaysiakini.com/news/432166> (akses 30 Mei 2018).
- _____ (2017b). Shahrizat: PRU14 'ibu segala pilihan raya'. (2017, 2 Disember). <https://www.malaysiakini.com/news/404098> (akses 24 Jun 2018).
- _____ (2018c). PAS Lancar Manifesto PRU14 Untuk Kedah. <https://www.malaysiakini.com/news/413487> (akses 25 Jun 2018).

- Md Nor, M. S. (2018). *Harakah Online*. Bashah Dituntut Senarai Manifesto BN Ditiru PAS. <http://www.harakahdaily.net/index.php/berita/15-tanah-air/5586-bashah-dituntut-senarai-manifesto-bn-ditiru-pas> (akses 26 Jun 2018).
- Mohd Shariff, M. N & Samsudin, S. (2008). Keusahawanan Peladang di Lembaga Kemajuan Pertanian Muda (MADA): Kajian Dari Sudut Pendekatan Sikap. *IJMS: International Journal of Management Studies*, 15 (1).
- Morganan, G. (2017). *Sinar Harian Online*. Atasi Isu Air Secara Adil. <http://www.sinarharian.com.my/edisi/utara/atasi-isu-air-secara-adil-1.681337> (akses 1 Jun 2018).
- Mstar Online*. (2018). *PRU14: 9 Mei Tarikh Mengundi*. <http://www.mstar.com.my/berita/berita-semasa/2018/04/10/spr-umum-tarikh-pru14/> (akses 23 Jun 2018).
- Nik Abllah, N. F. (1990). *Bekalan Air, Pembedungan dan Pengairan*, 2-3. Pulau Pinang : Penerbit Universiti Sains Malaysia (USM).
- Osman, Z. & Md. Nor, N. G. (1999). Penswastaaan dan Pasaran Buruh, *Jurnal Ekonomi Malaysia*, 33.
- Samsudin, M. & Mohamad. S (2013). Pengaruh Warisan Sejarah Dalam Industri Pelancongan Langkawi. *Iman: Internasional Journal Of The Malay World and Civilisation*, 1 (1).
- Sharif. A (2017). *Harian Metro Online*. 1, 000 Tangki Air Untuk 16 DUN. <https://www.hmetro.com.my/mutakhir/2017/05/232314/1000-tangki-air-untuk-16-dun> (akses 21 Jun 2018).
- Sinar Harian Online*. (2017a). Kerajaan Negeri Tukar Sistem Paip Air Lama.

<http://www.sinarharian.com.my/mobile/edisi/utara/kerajaan-negeri-tukar-sistem-paip-air-lama-1.688548> (akses 26 Mei 2018).

_____ (2017b). Kedah Mahu Minimumkan Aduan Bekalan Air. <http://www.sinarharian.com.my/nasional/kedah-mahu-minimumkan-aduan-bekalan-air-1.165720> (akses 26 Mei 2018).

_____ (2014c). 2020: Langkawi Berdepan Masalah Bekalan Air. <http://www.sinarharian.com.my/edisi/utara/2020-langkawi-berdepan-masalah-bekalan-air-1.329782> (akses 5 Jun 2018).

_____ (2013d). Gangguan Air Di Langkawi. <http://www.sinarharian.com.my/edisi/selangor-kl/gangguan-air-di-langkawi-1.180149> (akses 6 Jun 2018).

Tranformasi Sada. (2017). <https://www.sada.com.my/project/kempen/> (akses 20 Jun 2018).

Utusan Malaysia Online. (2018a). Keputusan Pilihan Raya Umum Ke-14: Kedah. 11 Mei. <http://www.utusan.com.my/berita/politik/pilihan-raya/pilihan-raya-umum-ke-14/keputusan-pilihan-raya-umum-ke-14-kedah-1.669813> (akses 20 Mei 2018).

_____ (2017b). Mesyuarat Khas Tangani Krisis Air Musim Perayaan. <http://www.utusan.com.my/berita/nasional/mesyuarat-khas-tangani-krisis-air-musim-perayaan-di-kedah-1.491845> (akses 27 Mei 2018).

_____ (2017c). Penduduk Lega Dapat Air Telaga Tiub. <http://www.utusan.com.my/berita/wilayah/kedah/penduduk-lega-dapat-air-telaga-tiub-1.504368> (akses 4 Jun 2018).

Warta Darul Aman. (November 1995). Permintaan Air Bersih Di Langkawi Meningkatkan, Perjanjian Projek Penyaluran Air Dimeterai.

Warta Darul Aman. (April 1996). Air Empangan Muda Mengalir Ke Langkawi Tahun 1997.

Warta Darul Aman. (Ogos/September 2010). Rasional Terhadap Kenaikan Tarif Air.

Temuramah

En. Hizaruddin Bin Razak, Pengurus Kanan Wilayah Tengah SADA.

Puan Che Sham Binti Ramli, 57 tahun, Kg. Pancur, Pokok Sena.

Puan Rodzi Binti Ahmad, 51 tahun, Kg. Bukit Tembaga, Kuala Nerang.